

Harni sikavin

minority
rights
group
international

SONCE
Roma Democratic
Development Association

O Roma ki Republika Makedonia: Bukja kolencar arakhena pe thaj bijekajekhipa ko Kherutipe, Edukacia thaj Sastipe

Andrea Spitálszky

Terni čhaj ki romani mahala, Republika Makedonia.

Andrea Spitalszky, April 2018.

Deibe dži džanibe

Proekti: Tar akcia dži jekajek nijamia e Romenge.
IPA/2015/382006. O proekti si finansirime tar Evropakiri Unia.

Akaja publikacia sine kerdi arkaja tar Evropakiri Unia. Akale publikaciakiri saikerin si salde responsabiliteto tari Asocijacia baši Romengoro demokratikano zuraribe SONCE thaj ni jekhe čhaneste našti te kerel asari upri dikhina tari Evropakiri Unia.

Asocijacia baši Romengoro demokratikano zuraribe SONCE

I Asocijacia baši Romengoro demokratikano zuraribe SONCE si biradžakiri organizacia savi kerela buti ko lokalnikane, nacionalnikane thaj maškardžijaneskere leveloja kit e promovirinel civilnikani intergracia, demokratikane nijamia thaj jekajek šajdipa e Romenge ki Republika Makedonia. Formirime ko 1996 sar biformalnikani korkori-pomaškaribaskiri grupa baši romani khedin ki Komuna tetovo thaj oficialnikane si registririme ko 1999 sar biprofiteskiri organizacia, SONCE implementiringja buteder taro 50 proektia ko nakhle duj dešberšipa phanle e umalencar kola saikerena edukacia, sastipaskoro arakhibe, bukjarnipe thaj politikani participacia.

SONCE kerela barabarbuti paše avere civilnikane sasoiñpaskere organizaciencar, publik instituciencar thaj maškardžijaneskere grupencar kit e anel pozitivnikano iranibe ki romani khedin. Oj si dženi ko ko akala nacionalnikane thaj maškardžijaneskere netvorkoja thaj organia: Netvorko baši Romane hakajengoro arakhibe, nacionalnikano koordinaciakoro badani baši Romane Strategiakoro implementiribe 2014-2020, Federalnikani Unia baš Evropakere Nacionalitetia (FUEN) thaj Barabar mamuj rasizmo(United Against Racism).

Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia

I Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia(MGMN) si biradžakiri organizacia (BRO) savi kerela buti ko nijamia tar etnikane, religioznikane thaj čhibjakere minoritetia thaj biarakhle grupe ko sahno sumnal, thaj te promovirinel I barabarbuti thaj haljovibe maškar o khedina. Amare aktivipa si fokusirime ko maškardžijaneskoro reprezentiribe, treningoja, publikuibe thaj tereneskiri buti. Amen legaraja amen taro zaruria kola si sikavde tar amaro partnernikano netvorko tar organizacie kola reprezentirinena e minoriteten thaj biarakhle manušen sahneste ko sumnal.

MGMN kerela buti pobut taro 150 organizaciencar ko paše dži 50 phuvja. Amaro radžipaskoro Konsili kova arakhela pe dujdroma ko berš, si dženenencar taro 10 turli phuvja. MGMN si ole konstitutivnikano statusi ko Uniime naciengoro ekonomikano thaj socialnikano Konsili(UNESK) thaj observiribaskoro statusi ki Afrikakiri Komisia baši manušikane thaj manušengere nijamia (AKMMN). MGMN si registririme sar šukarmanginakiri thaj limitea kompania garantirime pala ko Angliakoro kanuni: registririme šukarmangipe no.282305, limitea kompania no. 1544957.

© Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia 2018

Sa o nijamia si garavde

O materiali tari akaja publikacia šaj te ovel reproducirime baši sikljaribe ja baš aver bikomercialnikane resarina. Ni jek kotor našti te ovel reproducirime ki nisavi forma baši komercialnikane resarina bizi avgo lendi permisia/mukin taro dženen kolen si nijamia odoleske. Baši buteder informacie kontaktirinen e MGMN. CIP katalogoskere evidentia tar akaja publikacia šaj te arakhen pe ki Britaniakiri Bblioteka. ISBN 978-1-912938-06-3. **Publikuime ko** novembro 2018.

Nakhavipe ki romani čhib Sevdija Demirova Abdulova.

O Roma ki Republika Makedonia: Bukja kolencar arakhena pet haj bijekajekhipa ko Kherutnipe, edukacia thaj sastipe si publikuime taro MGMN sar kontribucia e publik haljovibaske tari buti savi formirinela lenge subjektia. O teksti thaj dikhina tar autori na sakana resprezentirinena sakova detail thaj leskere aspektia, o kolektivnikano dikhibe taro MGMN.

O Roma ki Republika Makedonia: Bukja kolencar arakhena pe thaj bijekajekhipa ko Kherutipe, Edukacia thaj Sastipe

Pendžarkerin

E Republika Makedoniakiri (referirinela pe sar Makedonia sar godidendutno akale raporteste) Romani populacia panda si jek taro majhariahkhle minoritetia ki phuv, a I khedin arakhela pe sodujencar, thaj e institucionalno diskriminaciaja thaj socialno bilače gndipaja. Akava informatori dela džanle dikhiba baši sakodiveskoro dživdipe taro makedoniakere Roma. Čitrinela o avga vasteskere arakhle evidentia khedime taro romane mediatoria kola kerena buti ko lengere khedina, baši šajdakeribe korkori o Roma te vakeren pumare direktna eksperience baši bariere kolen dživdinena.

Aso džijaneskiri hramovin taro 2002 berš, 53,879 (2,7 procentia) manuša vakergje pes sar Roma, trujal so o čačutno numero si but majbaro: sar egzamplo, o Evropakoro konsili arakhlja kaj si maškar 134,000 thaj 260,000 Roma ki phuv.¹ Trujal o oficialno angigaribe – o Roma si liparde sar etnikani khedin ki Preambula taro Makedoniakoro Konstitucionalni thaj leskoro džipheribe ko Ohrideskoro pervazeskoro phanlolafi ko 2001² - o Roma ačhovena cidljarde taro šerutno sasoiptipe thaj dživdinkerela diskriminacia ko phentuke sakova aspekti taro lengere dživdipa.

Akava procesi šurarela ko tiknipe, kana but Romane čhave si segregirime ko ulavde klasia ja thaj ko specialna sikljovne kote so I siklana si butdroma majčorole kvalitetea thaj o sikle lena majharne akademikane rezultatia. Baši buteder palpalunipa, I digra taro sikljovnakoro mukibe si učeder ko Roma ki komparacia e generalno populaciaja thaj akava kombinirime e diskriminaciaja ko bukjakoro kurko, mukela o majoriteti taro Roma ma te šaj te resen dži khuvibe ki buti. Akaleskoro rezultati si odova so buteder Roma dživdinena ko substandardna dživdipaskere kondicie, but drom arakhindor pe butpherde thanakeribaja ja bizi resibe dži sanitarna kondicie, užo pani piibaskere, elektrikanika energija, dromeskoro rošaribe ja publik transporti.

Ko vakti taro thanleibe ki Dekada baši Romengiri inkluzia 2005-2015, I Radži leljargja pli avgo Strategia bašo Roma³ savi sine resarinaja te šukarkerel o kvaliteti taro Romengoro dživdipe, te tiknjarel o bijekajekhipe, te buvljarel o resiba dži servisia thaj te promovirinel I integracia. Deš berša majgeči, ko haljovibe e Evropakere uniakere Pervazea baši Nacionalnikane strategija baši Romengiri integracia thaj hazrikeribe baš avutno post-Dekadakoro periodi, I Radži leljargja nevi Strategia koja fokusirinela pe ko panč prioriteta umala: edukacia, sastipaskoro arakhibe, bukjarnipe, kherutnipe thaj kultura.⁴ Akale vakteste, trujal varesavo progresi ko umala sar so si

hramovibe ki sikljovni, I implementacia tari strategija ačhola čoroli.⁵

Akava informatori kova bazirinela pe ki lungo tereneskiri buti thaj rodljaribe ko ofiso, fokusirinela pe ko trin nahtarale umala kolende o Roma sa panda arakhena pe hor diskriminaciaja: edukacia, kherutnipe thaj sastipe. Leskiri reasarin si te ovel zuralo alati baši reprezentiribe ki lokalnikani, nacionalnikani thaj maškardžijaneskiri digra anindor barabar o informacie khedime taro mediatoria taro umal te suportinel e dizutnikane organizacien (DO) thaj e aktivisten baši manuškane nijamia ki lengiri buti. But džanlo, pakjala pe kaja akaja publikacia ka takatinel e romane khedina ki lakiri mareba baši socialnikano nijami thaj jekajekhipe.

Metodologia

Akava informatori si produkti tari barabarbuti maškar Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia (MGMN) thaj I Asocijacia baši Romengoro demokratikano zuraribe (ARDZ) SONCE sar kotor taro barabarutno trineberšengoro proekti, “Tari akcia dži jekajek nijamia e Romenge” (2017-2020), finansirime tari EU. Resarin taro proekti si te mujalkerel pe I diskriminacia kolaja arakhena pe o Roma ki Makedonia, kerindor adalateskere čipote, reprezentiribe thaj kapaciteteskoro bajrakeribe. Sar kotor tar odola aktivipa, ko Maj 2017 MGMN thaj ARDZ SONCE treniringje 31 Romane mediatoren baši manuškane thaj minoritetengere nijamia, diskriminacia, reprezentiribe thaj khedinakere resakeriba. Tar odova vakti, 12 tar akala Romane mediatoria kergje buti regularno/ničaleste ko proekti, vizitkerindor šov resarinakere komune (Tetovo, Debar, Kičevo, Štip, Vinica thaj Berovo) ki kurkeskiri baza te arakhen pe e romane khedinaja, te dikhen si li phagipe ko manuškane nijamia thaj te identifikuinen čipote baši diskriminacia baši adalatskere čipote thaj reprezentiribe. Lengere arakhina bazirime ko tereneskere dromarina maškar Juni 2017 thaj Januari 2018, sine istemalkerde sar baza ko akava informatori.

Sar džipheribe e raporteske taro mediatori, MGMN thaj ARDZ SONCE kergje desk rodljaribe baši relevantna statistikane videntia thaj nacionalna legislative thaj jekajek kergje lafi e dženencar ko romane khedina ko štar resarinakere komune ko vakti tari vizita so kergje ola ko april 2018. O partneria jekajek butikergje thaj ko Akciakoro plani baši reprezentiribe taro Networko baši Romengoro reprezentiribe,⁶ kova fokusirinela pe ko sotrin umala učarde akale informatorea.

Diskriminacia: darhialo sebepi baši phagipa taro manuškane nijamia

I diskriminacia thaj jekajekhipe angla o kanuni si garantirime e Makedoniakere Konstitucionalea⁷ thaj ponodorig sine džipherdo e Ohrideskere pervazeskere phanleafea kova sine leljardo ko 2001 kova garantirinela o principia baš adekvanтно thaj jekajek reprezentacia taro khedina.⁸ Ko 2010, o Kanuni baši prevencia thaj arakhibe tari diskriminacia⁹ sine leljardo kova definirinela turli čhania tari diskriminacia thaj formiringja I Komisia baš arakhibe tari diskriminacia.¹⁰ I Komisia si turli kompetencencar ki umal tari anti-diskriminacia, kerindor buti ko rovljarina thaj dendor gndipa thaj rekomandacie ko diskriminaciakere čhipote.¹¹ Ponodorig, o Džijaneskoro avukati (Ombudsmani) khelela džanli rolja ko arakhibe taro bidiskriminaciakere principia.¹² Sar egzemplo, ko 2017, taro 3,223 rovljarina kola sine dende ko Ombudsmani, 1871 dizutno deklariringja po etnikano preperibe, kolendar 117 sine Roma.¹³ O rovljarina dende taro romane bičhalutne sine majbut phanle e socialno arakhibaja, socialno džipheribaja, finansencar, hardžutnengere nijamencar, adalatkeribaja, čhavorikane nijamencar thaj urbano zuraribaja.¹⁴

Trujal so si legalno thaj institucionalno protekcia/arakhibe, I diskriminacia ačhola sakodiveskoro čačipe e Romenge. Panda taro tikne berša ola dživdinkerena bilačhegnde thaj cidljaribe taro šerutno sasointnipe. Čače, but Romenge si pharo te ovel len saho hošibe taro lengere ekonomikane thaj socialnikane nijamia saikerindor o nijami ki edukacia, bukjarnipe, adekvanтно kherutnipe thaj sastipe. O Roma kolen nane nisavi personalno dokumentacia arakhena pes ko margine taro sasointnipe, ko riziko te ovej biraštrakere, majbare limitirime resibaja dži bazikane servisia. Sebepi nakomplento statistikane evidentia, pharo si te haljovel pe o čačutno numero taro Roma biraštralipaja. Aso evidentia tari Asocijacia baši makedoniakere terne avukatia, si 664 džene ko riziko taro biraštralipe, kote so paše dži 70 procentia lendar si Roma.

O Roma iranutnejekajek si biarakhle thaj ola butdrom arakhena pe pharipancar ki lengiri reintegracia. Pala ki vizakiri liberalizacia ko 2009, sebepi bilače ekonomikane kondicie thaj socialnikani marginalizacia, mile Roma rodingje azili ko phuvja džene ki EU. Majbaro numero manuša kola so mukle e Makedonia te dživdinen avrijal latar, majbut ki Germanija, Francija, Belgija, Holanda thaj Švedia, sine Roma. Sar te si, buteder taro rodipa baš azili taro makedoniakere dizutne saikerindor e Romen, sine čhudinkerde taro phuvja džene ki EU thaj o bisukcesijale aplikantia sine irame palpale ki Makedonia.

Jek taro majbut dikhle čhipote baši diskriminacia identifikuime taro romane mediatoria si o resibe dži privatnikane servisia. Buteder incidentia sine dokumentirime taro Roma kote so lenge na sine muklo te khoven ko

restorantia, kafičia, baria, diskoja, nangjovibaskere bazenia ja hotelia sebepi turli hovavdevakerina: sar egzemplo, sine lenge vakerdo kaj si privatno čhipota thaj kaj valjani lenge rezervacia numa thaj ko thana kola si čuče. Ko aver čhipote, o džene kola hana sine odothe dikhena sine te bešen so podur lendar ja sine mazunikerde taro kelneria ja aver mušterie. O kelneria butdrom na mangena te keren lenge servisi, ko nekola ekstremna čhipote, direktno vakerena lenge kaj o Roma si biakceptirime.

Sar egzemplo, o medijatoria ki jek komuna, raportiringje čhipota tari romani džuvli savi geli ko panjeskoro parko pe čhavencar. Kingja sine karte, numa o bukjarno ačhavgja olen ko khuvibe thaj dikhljargja lengere rancoja- diso so nijekhe ja avere familienge ko parko nasine kerdo- anglal te del vika pe lende te iranel o karte thaj te džal peske. O incidenti užeste sikavela sar o etnikano profiliribe thaj bilačhegnde dena renki thaj e majbikonvencionalno situacienge bašo Roma: trujal o diskriminaciakero ovibe kova si bimuklo kanunea, akala eksperience si zurale negativnikane efektea ko lengoro korkoripeste pakjavibe thaj lengiri pakjiv ko sasointnipe.

Edukacia

E Makedoniakoro Konstitucional¹⁵ thaj o Kanuni baši fundavni edukacia¹⁶ garantirinela o nijami ki edukacia telal jekajek kondicie. Sar te si, ki praksa, o romane čhave panda arakhena pe socialno stigmaja, diskriminaciaja thaj segregaciaja¹⁷ thaj arakhena pe bute barierencar ko lengoro resibe dži fundavni thaj ničali edukacia thaj treningo.¹⁸ O hramovibe taro romane čhave ko anglosikljovibe panda si tikno: anketa taro selektirime romane mahale arakhlja kaj salde 14 procentia taro romane čhave maškar 3-6 berš džana ki anglosikljovibaskiri edukacia ki komparacia e 29 procentencar tari na-romani populacia koja dživdinela ko lengoro pašipe.¹⁹ Si jekajek tikno džaipe thaj sikljovnakoro mukibe maškar romane sikle. Si but palpalunipa baš akava: romane familiengiri emigracia ko phuvja tari Paščimali Evropa, nanipe personalno dokumentacia, segregacia panda ko avga faze tari edukacia thaj nanipe organizirime publik transporti dži čhavengere gradinke taro romane mahale kola si majbut drom dur tar edukaciakere institucie.²⁰ Taro sa o etnikane grupe ki Makedonia, o analfabetizmoskoro levelo si majučo maškar o Roma: sar te si, sine nesave džanle nišana baši anglunikeribe ko edukaciakoro hramovibe thaj agorkeribe maškar o romane sikle ko fundavne thaj maškarutne sikljovne.²¹

Aso mediatorengere raportia, ko nesave čhipote o romane čhave zaruri sine te džan ko segregirime klasia ja ola sine fizikane ulavde taro lengere na-romane jekajekberšale ko siklanakoro than thaj sine zarurime te bešen ki paluni klupa. O gendo taro marginalizirime romane čhave kola džana ko segregirime sikljovne si džanlo, 40 procentia taro marginalizirime romane sikle maškar 7-15 berša džana sine ko segregirime sikljovne ko

2017. Bezaske, akava fenomen ikljola kaj bajrola: ko 2011, sine 25 procentia. E edukaciakoro kvaliteti ko akala sikljovne tipikane si majčorolo limitirime resursencar thaj majtikne kvalitetea ko sikavne.²² Aso kanuni baši fundavni edukacia, o fundavne sikljovne si obligaciasa te hramonen silken kola bešena ko lengere atareskere umala: sar te si, I fundavni sikljovni šaj te hramonel silken avere reonendar ja komunendar te si tromalo than, so butdroma anela dži korkorimangipe ki praksa.²³ Jek taro šrutne karane pala e sikljovnakiri segregacia si kaj o jeri/daj ja dat arakhela harnjarde droma ko sistemi te sigurinel than ki mangli sikljovni – situacia savi andarela te ovel “salde Roma” fundavni sikljovni. O Ombudsmani butfar palemvakergja o problem e segregaciasa thaj disproporcionalno reprezentiribaja taro romane čhave ko specialna sikljovne.²⁴

O čorolipe si panda jek bariera ki edukacia: but romane jerien (dajen thaj daden) nane len love te kinen šeja, menije ja sikljovibaskoro matriali pe čhvenge. Sebepi so e majčorole romane kherutnipan nane len resibe dži užo pani, silen pharipa e higienaja, o jeria alusarena ma te bičhalen pe čhaven ki sikljovni kit e protektirinen olen taro maltretiribe. But romane familie jekajek džana ko sezonakere bukja pe čhavencar, thaj ola na džana ki sikljovni ko odova periodi. Ko nesave tradicionalna familie, o čhaja takatinena pet e ačhon khere te den arka ko kherutnipe thaj te arakhen pe phenjen thaj pe phralen, ko than taro džaipe ki sikljovni.²⁵ Nekola čhaven nane len zarurime dokumentacia kit e šaj te džan ki sikljovni j ate len sertifikatia baš agorkeribe. O Roma nekana si cidljarde taro hramovibe ja nane sahno minsale bašo nijamia garantirime lenge kanunea.

Sar džipheribe, o romane čhave thaj lengere jeria butdrom si predmeti baši diskriminacia, maltretiribe siklendar, bilačo vjavaharibe ja aver forme taro bilačo tretiribe ki sikljovni. O romane mediatoria raporti dengje ko nekozom čhipote kana o romane čhave hošingje bilačegnde ja biaamalipe taro lengere jekajekberšale, numa thaj taro sikavne saikerindor o ovibe mazunikerde ja išaretikerde/etiketirime taro diskriminatorna palpalunipa. O romane mediatoria raporti dengje baši čhipote kana o romane čhave bešena ko palune klupe ko siklanakere thana thaj na lena I jekajek sama taro sikavne sar lengere na-romane jekajekberšale. Jekhe sikljovnate, o romane sikle, najekajek sar lengere na-romane jekajekberšale, sigate sine džezakerde ko teljaribaskoro čhani: te na vjavaharingje pe sar valjani, ka oven džezakerde te tergjon ko jek piro jek ari.

Odole romane čhvenge kaskiri dajakiri čhib nane I makedonikani, but si pharo te haljovent ko klasia thaj te integiririnen pe ki sikljovni. Numa so o Kanuni baši fundavni edukacia garantirina kaj I romani čhib thaj kultura šaj te oven sikavde sar alusaribaskoro predmeti, ki praksa akaja regulative buveste si ignoririme thaj but drom akaja opcia nane šajdutni e romane siklengje. Džipherdo, si nanipe kvalifikuime romano sikavibaskoro personali ko fundavne thaj maškarune sikljovne, džikote ko jekajek vakti odola romane sikavne kola si kvalifikuime thaj silen

univerziteteskiri diploma našti te arakhen bukjarnipe ko fundavne thaj maškarutne sikljovne. Ponodorig, o čhave taro Roma iranutne arakhena pe pharipancar te integiririnen pe sebepi lengere jabane sikljovnakere sertifikatia ki te angigaren pe ki Makedonia. Džipherdo, si finasiakere implikacie thaj ko familie kolen si pobut čhave, o jeria butdrom našti te pokinen o administrativna pokiniba.²⁶ Trujal o čhibjakere bariere, si nanipe psihologikano, emocionalno thaj socialno suportu te ikljon ko agor e kulturnikane šokojja taro lengoro iranibe.

Kherutnipe

Si turli kanunia ki Makedonia kova regulirina o kherutnipe thaj kova si ulavdeste relevantno bašo Roma, sar o Kanuni bašo kherutnipe²⁷ thaj o Kanuni baši čhipota taro bilegalno tamirkerde objektia.²⁸

O Roma arakhena pe nesavencar taro majbilače kherutnipaskere kondicie ki phuv.²⁹ 28 procentia taro Roma dživdinena ko čorole mahale, ko bilače tamirime khera kolen butdrom nane len formalno registraciakere dokumentia.³⁰ O butpaše thanakeribe si jekajek buvljardo: but romane familie dživdina ko khera kote si majhari taro 5 kvadrateskere metria ko dženo.³¹ Akaja situacia si kerdi majbilači taro biseguripe tar akala lačhariba, kote so paše dži 80,000 romane kherutnipe si bizo lungevakeskere kherutnipaskere činaviba.³² O frekventno nanipe adekvatno pani piibaske, elektrikani energia, takjaribe ja sanitarna kondicie jekajek andarena te buvljol bilačo sastipe.

O agencie baši lokalnikano korkoriradžipe khelena džanli rolja aso lengoro mandati pašeste te regulirinen o kherutnipe. Ola si jekak responsabilno baši infrastrukturakoro zuraribe, urbanikano planiribe thaj phuvjakoro registriribe, numa but Roma nane pendžarkerde e kompleksno institucionalno strukturencar kola formirina akala politike thaj agjaar si buveste athinale tari šukarmangin taro deciziakere anutne. Džikote nekola 2,000 aplikacie baši regulirime o biregistririme khera sine denden ko palune panč berša, o rezultati tar akala procedure si buveste bipendžarde- trujal so o civilnikane dizutnikane organizacie pakjana kaj o procenti zaruri si te ovel relativno harno ki nacionalnikani digra.³³ Ko akava konteksti, pharo si e dizutnenge ulavdeste e Romenge, te len užo tasviri bašo regulative thaj sar ola sukcesijale šaj te oven dromarde.

O DO-e ponodorig havljarena kaj I nacionalnikani programa baši socialno kherutnipe našti te resel odole reonen kote so I romani populacia valjani odole napen majbut, thaj kaj nane socialno kherutnipe te čaljarel sarinen kolen si zaruri. Numa ko regionia kote so o gendo isipaskoro socialno kherutnipe si proporcionalnikano e numeroja Roma, ola butdrom si biminsale baš akala šajdipe thaj o procedure involvirime ko apliciribe olenge. Ni sa o lokalnikane radžia na zurargje detalnikano urbanikane plania, poadarig mujalkerindor I programa baši socialno kherutnipe.³⁴

O asari taro čorole dživdipaskere kondicie upro Romengoro sastipe thaj edukacia

Anglal nekozom berša, kana o barepanja ki dakšinali Makedonia rumingje e Romengere dživdipaskere thana, o dživdutne sine relocirime ki rig taro nekanutno hospitali. Akala khera sine ko našuakr kondicie thaj na sine lačharde manuškane dživdipaske: na sine len ni fundavno mebel, sar so si krevetia, but Roma odoleske sine zorjarde te soven pe čhavencaar tele ki phuv, ulharde kebencar. Sebepi so na sine kontejneria, o gunoj khedela sine pe ki avlin thaj anela sine e makjen: buteder čhave sine infektirime sar rezultati tar akava. Sebepi so buteder odolendar kola dživdinena sine odothe nane len nisave leiba thaj našti te pokinen I elektrikani energia, but droma sine lenge čhindi. O čhave nane ko šajdipe te džan ki sikljovni thaj nane len ni adekvatno šėja ja užo pani te thoven pes. O lokalnikane radžia dengje pakjiv kaj ka arakhen činavibe, numa ni jek admi na kergje džiakana.

I situacia si gajljake thaj ko odola romane dživdipaskere thana kolen vizitkerde e proekteskere džene taro MGMN thaj ARDZ SONCE e romane mediatorencar ko april 2018.

But tare kheren nane legalno lila: taro paše dži 30 familie kola iniciringje legalizaciakiri procedura, salde panč resle te legalizirinen pe khera džikote okola panda adžikerena pozitivno decizia lengere čhipotake. O butipe taro khera si bizo sanitarna kondicie ja užo pani: džikote o lokalnikane radžia tamirkerde cisterna anglal jek berš, butdrom nane pani olate pa agjaar o dživdutne istemalkerena jek majpurani koja sine tamirkerdi anglal 25 berša. Sar te si, e panjeskoro kvaliteti nane šukar thaj but manuša vakerena kaj nasvalile olatar. Kana I cisterna šukjola, odola familie kola šaj kinena šišia pani džikote o majčorole familie zaruri si te džan dži majčoroli pumpa, savi si dži 200 metria dur, te pheren odothar pani. Khuvin ko efekta tar akava limitirime resibe – sar egzemplo, o dživdutne valjani te thoven pe šėja ko vast thaj nane šajdipa te tupirinen pe – asarikerena e Romen ko aver umala ko lengere dživdipa jekajek. O romane sikle šaj te arakhen pe diskriminaciaja thaj našukar tretiribaja taro sikle sebepi so dikhena kaj silen harni personalnikani higiena.

Sastipe

E Makedoniakoro Konstitucionalni garantirinela o nijami e dizutnenge ko sastipaskoro arakhibe.³⁵ O bimukibe diskriminacia ko turlu funde ko sastipaskoro arakhibe si kerdo ko Kanuni baši sastipaskoro arakhibe³⁶ thaj o Kanuni baš arakhibe e pacientengere nijamia,³⁷ numa ki praksa I diskriminacia mamuj o Roma panda si buvljardi thaj butdroma si bivakerdi. O negativno eksperience kolen but džene hošinena kana mangena te resen dži sastipaskoro arakhibe šaj te cidljarel olen taro džaipe ko akala servisia ko avutnipe.

Telal ko kherutne kanunia, sa e dizutnen silen socialno arakhibe³⁸ thaj učharibe maškar o Roma si majšukar ko regionu³⁹ thaj si paše dži univerzalno: 94 procentia taro marginalizirime Roma (16+ berša) si učharde ki komparacia taro 97 procentia na-Romani populacia koja dživdinela lengere pašutnipaste.⁴⁰ I šerutni karana baš odola kolenge nane učardo o sastipaskoro arakhibe si nanipe personalno dokumentacia. Anavjale, džikana o sastipaskoro arakhibaskoro učharibe bašo Roma si komparativno e na-Romencar, o servisia kolen o Roma lena si tipikane majtiken kvaliteteta taro servisia kola den ape e generalno populaciake.⁴¹ Poadarig, e Romen si majučo meribaskoro procenti tari generalno populacia:⁴² akava reflektirinela pe ko buteder tikno maškarutn dživdipaskoro lungipe maškar o Roma (68 berš) ki komparacia e nacionalno populaciakere maškarutne dživdipaskere lungipaja (73.5 berša).⁴³

I diskriminacia taro medicinakoro personalni mamuj Roma khelela džanli rolja ko lengoro nadžaipe te dikhen pe doktorea. Avri taro isipaskere kulturnikane bariere, o sastipaskere bukjarne butdrom vjavahrinena pe našukar kori romane pacientia ja vakerena lenge rasistikane komentaria. Akava vjavahribaskoro čhani bazirime ki stigma ja bilačhegnde, butdroma cidljarena e Romen taro rodipe medikano samalipe – situacia savi andarela kori lengoro čorolo sastipe. Jek anketa, sar egzemplo, arakhlaj kaj phentuke jekajek procenti Roma si nasvale taro hronikane bi-infektivna nasvalipa saro na-Roma, numa o majtikno gendo lender lele regularno terapia thaj odola kola lele sine len majharno kvaliteti taro servisia baši sastipaskoro arakhibe.⁴⁴ Jekajek, majtikno gendo romane čhave sine vakcinirime dikhlo e čhavencar tar aver etnikane grupe.⁴⁵ O činavibe akaleske athinela taro majlačho socialno angažiribe bašo romane khedina: ulavdeste, o romane sastipaskere mediatorea⁴⁶ khelena džanli rolja ko arakhibe informacia bašo Roma baši lengere sastipaskere nijamia, dendor po deibe kori buvleder učharibe o sastipaskoro siguripe thaj čhavengiri vakcinacia.⁴⁷

O romane džuvlja ulavdeste si biarakhle soske ola arakhena pe soduj, fizikane thaj finansiakere barierencar ko lengoro resibe dži ginekologikano sastipaskoro arakhibe. Ola butdrom dživdinena ko durutne mahale bizo nesavo public transporti, ja o ginekologo pokinkerela olenge bašo servisia kova vaer čhipotate valjani te ovel bilovengoro. But

romane džuvlja na lena nisavo čhani sastipaskiri edukacia thaj odoleske nane minsale pe nijamenge. MGMN-eskere mediatoria raportidengje bašo biteder čhipote kana romane džuvljen sinelen pharipe ko keribe randevuja lengere registririme ginekologoja. Kana gele te pučen bašo randevu/arakhibe, sine lenge vakerdo kaj šaj te keren lenge salde palo nekozom kurke, džikote dikhle korkori kaj o na-

romane džuljenge sine dendo termini o avutno dive. Akala faktoria andarena o romane džuvlja ma te mangen te džan ko pumare ginekologoja baši preventivna dikhljariba, agjaar čhivindor po sastipe ko riziko: but lender ni na džana ko lengoro matikano ginekologo ni kana si dovogende thaj ko nesave čhipote bijanena pe kherende bizo nisavi medicinakiri arka.⁴⁸

Bilačhegnde thaj diskriminacia ko medicinakere servisia – experience taro Roma ko sastipaskoro sistemi

E mediatorengere raportia dokumentirngje buteder nijamengere phagipa dživdime taro Roma ko lengere deiba zori te resen dži sastipaskoro arakhibe. I buvljardi diskriminacia na salde so rezultirinela e Romenge biadekvatno tretmani ko vakti, numa jekajek mukela len majtkne mangipaja te resen pe e servisencar ko avutnipe numa thaj kana o zaruria si urgentna.

Jekhe komunate, pala so jek terni romani čhaj nakhavgja sastrnali para, lakiri daj sigate legargja le ko lokalnikano doktori kaskoro avguno džovapi sine negativno: o čhave butdroma nakhavena bukja, vakergja o doktori, thaj o sastrnali para džikana si ke čhajakoro vogi, pa ka ikalel ola majgeči. Sar te si, iklilo kaj e čhaja si ola problemia leibaja soluko pa lakiri daj insistirnhje te keren retgeni pa legargje ola te dikhen kaj si o love. O doktori na mangela sine te kerel pe odova pa akušela sine pe e dajaja savi sine ki panika: ko maškarvakti, oj vakergja e medicinakere phenjake kaj “Akaja si tipikani romani buti-oj gndinela kaj si pogogjaver taro doktori”. Pala ko lungo akušipe, I čhaj lelja te tasljol thaj I daj ko agor kamijabikergja te godinkerel e doktore te kerel pe rentgeni. Bazirime ko rezultatia, o doktori halilo kaj o sastrnali para si ke čhajakoro krlo thaj urgentno sine legardi ko šerutno hospitali ko Skopje, kote so I sastrnali para/love sine later ikaldi.

Vavere čhipotate, romani džuvli sine 4.5 masek dovogende kana vakergja lake lakoro ginekologo ki kontrola kaj o fetusi sine mulo thaj kaj mulo angleder 6 kurke. O doktori bičhalgja ola ko jek taro hospitalia ko Skopje. Ko hospitali na dengja pe lake sigutno tretmani soske oj naštine te pokinel odoleske: salde taro kana lela rateskoro testi kova sikavgja kaj si ko kritikano hali tgani dengja pe lake trubujutno tretmani. Pal odova oj nakhavgja eфта divesa ko hospitali sasljovindor tari rateskiri infekcia savi lelja ola sar rezultati taro spontano abortusi. Sa lakere dokumentia (Plesutni karta, karta baši sastipaskoro siguripe) sine ikerde ko hospitali ki čhipota ten a pokingja 110 evria baši sasljaripe thaj sine lake vakerdo kaj nane te iranen olen lake sa džikana na pokinela. I romni manglja te džanel soske o fetusi mulo, numa na dengja pe lake esavki informacia taro hospitaleskoro personalni.

Vavere čhipotate, o romane mediatoria raportia dengje kaj jek Rom angažirime ki sezonakiri buti pelo taro traktori thaj sine ratvakerdo ko šero. Taro kana sine legardo ko hospitali jek taro doktoria lelja te sivel leskoro šero numa kana agorkergja leskiri smena, ov salde gelo peske džikana I suv sine e pacienteske ko šero. Kana alo o nevo doktori, ov rodingja taro manuš te pokinel bašo tretmani anglal te sivel leskiri pukni : salde kana e doktoreske sine pokinde 100 evria, o sivibe sine agorkerdo.

Klidaripa

O arakhiba kola si dokumentirime tar amare mediatoria, suportime taro publikuime evidentia taro turli biathinale organizacie, rošakerena kobor o Roma ki Makedonia –trujal but legalna regulative kola ulavdeste bimukena I diskriminacia – džala ponodorig I praksa baši dživdinkeribe o bilečhegnde thaj stigma panda ko tikne berša. Akala bukja butdrom si maškar peste phanle. I segregacia ko sikljovne thaj čorolo kvaliteti ko siklanakoro ikeribe andarena dži uče procentia sikljovnakoro mukibe; a akava kerela te ovel pharo e terne Romenge te arakhen buti, te kerel pe dajandipe ko socialnikane benefitia; uči digra bibukjarnipe thaj limitirime resursia zorjarena buten te dživdinena ko substandardnikane kherutnipaskere kondicie; thaj nanipe elektrikani energia, užo piibaskoro pani thaj sanitarnikane kondicie rezultirinena bilače sastipaja, pašutno e diskriminaciaja ko resibe dži publik servisia andarena dži majtikne dživdipaskere adžikerina. Akana pale, trujal nesavo anglunipe ko nekola umala, o Roma sa panda dživdinkerena sakanutni diskriminacia thaj maškarutno dikhlo -merena angleder lengere na-romane jekajekberšale.

I nacionalnikani Radži thaj o lokalnikane radžia valjani te len zurale admia te phagen o isipaskere bariere thaj te sigurinen kaj si ko sahno implementirime o legalna regulative baši diskriminaciakoro bikumibe. O Ombudsmani, o romane aktivistia thaj o civilnikano sasoitnipe khelena džanli rolja ko vazdibe sama ko radžia baši bijekajekhipa maškar o kanunia thaj I praksa. I Radži musaj te konsultirinel pe e DO-ar kola kerena buti e romane khedinencar, romane aktivistencar thaj romane mediatorencar – odola kola majbut džanena o pharipa thaj nijamengere phagipa kolen o Roma dživdinkerena – te zarurikeren konkretna činaviba akale bukjenje kolencar arakhena pe. Majdur taro konsultacie, o nacionalnikane thaj lokalnikane deciziakere anutne, valjani te involvirinen e Romengere reprezententen ko procesi tar anibe decizie ko sa o umala kola astarena olen. Taro but baro džanlipe si o Roma palem te len pakjiv ko raštrakere institucie ki te šaj konstruktivnikane čhaneste te andaren ko save te si politike kola astarena olen: socialnikano nijami thaj jekajekhipe sarinenge šaj te ovel salde lejardo aktivnikane participaciaja taro Roma ko sa o sfere taro publik dživdipe.

Rekomandacie

Edukacia

- Te zurarel pe rastrakiri politika te promovirinel o džaibe ko anglosikljovibe maškar or omane čhave thaj te vazdel pe o minsalipe baši džanlipe maškar lengere jerja.
- Te implementirinel pe strategija savi efektivno ka marel pe e procenteja sikljovnakoro mukibe, buvljarindor o džezakeribaskere napia sar so si lovangiri džeza e jerjenge sar aktivnikani motivacia bašo romane čhave te džan ki sikljovni.
- Te dikhljarel pe o numero romane čhave ko reoni tari sakoja sikljovni thaj te sigurinel pe jekajek thanakeribe e na-romane čhavencar.
- Te sigurinel pe sahani impelementacia bašo šajdipa e siklengte te sikljon romani čhib thaj kultura sar alusaribaskoro predmeti, ki linia e regulaciencar taro Kanuni baš edukacia.
- Te džipherel pe o Dženo 156 taro Kanuni baši Fundavni Edukacia te lokjarel pe o angigaripe taro jabane sikljovnakere sertifikatia lende taro čhave so irangje pe avrijaldan. Džipherdo, te del pe pokinibaskoro tromakeribe odole familienge kola naši te pokinen administrativna pokiniba baši angigaripe o jabane sikljovnakere sertifikatia.
- Te kerel pe bidiskriminaciakiri komponenta thaj jekajek tretmani ko programme baši sikavnengere treningoja. Te kerel pe o agorkeribe obligatorno bašo sukcesijalo leibe sertifikati taro sikavnengoro treningo.
- Palem te dikhljaren pe o sikljovibaskere materialia thaj I siklana ki te sigurinel pe kaj nane saikerde negativno stereotipja. Te valjani, te keren pe neve materialia kola promovirinena jekajek tretmani e Romenge thaj aver minoritetenge.

Kherutnipe

- Te leljaren pe zarurime dikhljakerina thaj khedibe evidentia baši situacia ko kherutnipe baši romani populacia.
- Te sigjarkeren pe o legalizaciakere procedure baš ilegalno khera e Romengere, ki linia e Kanunea baši čhipota taro ilegalno tamirkerde objektia.
- Te dizajnirinel pe detalnikano urbanikano plani thaj te arakhen pe love baši lačharkeribe I istemalkerutni infrastruktura ko romane dživdipaskere thana thaj komune.
- Te identifikuinen pe o majbut biarakhle romane familie ki te sigurinel pe o isipe socialnikano kherutnipe olenge.

Sastipe

- Te kheden pe detalnikane sastipaskere evidentia ki te identifikuinen pe o šerutne bariere kolencar arakhena pe o Roma ko lengoro resibe dži sastipaskoro arakhibe ki te dizajnirinel pe politikakoro legarutno.
- Te vazdel pe I minsa baši džanlipe taro sastipaskoro arakhibe thaj e Romengoro nijami ko public servisia, e romane sastipaskere mediatorengere arkaja thaj avere alternativnikane resaripancar, ulavde samaja kori zaruria taro Roma analfabetia.
- Ulavde napencar, te sigurinel pe kaj o numero roma kola sikljona te oven sastipaskere profesionalcoja ka bajrol ki te reflektirinel o gendo taro Roma ko sasoinnipe ko sašno.
- Te bajrarel pe o numero sastipaskere mediatoria ko komune kote so si but buvljarde o Roma bute resursencar te suportirinel pe lengiri buti.
- Te den pe bilovengere sastipaskere servisia e Romenge bizi personalno dokumentacia kolen te na kergja pe odova si olen limitirime resibe dži lende.
- Te keren pe majsenzitivno o ginekologoja grantencar resarde kori sastipaskere servisia ko Romengere dživdipaskere thana.
- Te del pe suporti e senzitivizaciake thaj vazdipaske minsa maškar o personali ko sastipaskoro arakhibe baši anti-diskriminacia, socialno bilačhogndipe thaj jekajekhipe.

- 1 Evropakoro Konsili, "Dokumenti hazrikerd taro suporteskoro timi taro specialno reprezententi taro generalnikano sekretari ko Evropakoro konsili baši Romengere pučiba", Juli 2012
- 2 Republika Makedoniakoro Konstitucionalni, Ieljardo taro Rrepublika Makedoniakoro Khedipe ko 17 Noemvri 1991 džipherdo e Ohrideskere pervazeskere Phanleleafea ko 16 Noemvri 2001.
- 3 Republika Makedoniakiri Radži, Strategia bašo Roma ki Republika Makedonia, Dekemvri 2004.
- 4 Republika Makedoniakiri Radži, Strategia bašo Roma ki Republika Makedonia (2014-2020), Juni 2014.
- 5 Evropakiri komisija, *Nekanutni Jugoslaviakiri Republika Makedonia: 2018 Raporti*, Strazbur, April 2018, r.33.
- 6 Ko Juno 2017, MGMN thaj ARDZ SONCE formiringje Netrovko baši Romengoro reprezentiribe koleste lena than romane thaj na-romane BRO-e sar thaj I kancelaria taro Džijaneskoro avukati thaj aver anti-diskriminaciakere ekspertia.
- 7 Dženo 9, Republika Makedoniakoro Konstitucionalni: "O Republika Makedoniakere dizutne si jekajek ko tromalipa thaj nijamia, bi dikhindor o poli, rasa, mortikakiri renka, nacionalno ja socialno darhi, politikane thaj regiakere pakjaviba, maleskoro thaj socialno statusi. Sa o dizutne si jekajek anglal o Konstitucionalni thaj kanunia".
- 8 Dženo 4.1, Pervazeskoro phanolafi, klidardo ko Ohrid, Makedonia hramonkerdo ko Skopje, Makedonia ko 13 august 2001: "O principi tari bidiskriminacia thaj jakejake tretmani sarinengje pala ko kanunia ka ovel sajtime ko saho."
- 9 Evropakiri Komisija, I Nekanutni Jugoslaviakiri Republika Makedonia: 2018 raporti, Strazburg, april 2018, r.33
- 10 Ko Juno 2017, MGMN thaj ARDZ SONCE formiringje Netrovko baši Romengoro reprezentiribe koleste lena than romane thaj na-romane BRO-e sar thaj I kancelaria taro Džijaneskoro avukati thaj aver anti-diskriminaciakere ekspertia.
- 11 Dženo 24.1, Kanuni baš arakhibe tari diskriminacia.
- 12 Dženo 2, Dekreti kova proklamirinela o Kanuni baš Ombudsmani, num. 07-4502/1, 10 Septemvri 2003: " O Ombudsmani ka (...) arakhel o konstitucionalna thaj kanunikane nijamia taro dizutne thaj sa aver manuša kolenge akala nijamia si phage aso akti, akcie thaj cidljariba tari raštrakiri administracia thaj aver badania thaj organizacie kolen si publikane radžipa thaj kola musaj te lejaren nadiskriminaciakere thaj adekvatna thaj jekajekhutne reprezentiriba taro khedinakere džene ko raštrakere administraciakere badania, o lokalno korkoriradžipe pe jekhinencar thaj publikane institucie thaj agencie".
- 13 O aplikantia nane zaruri te pučaren pe etnikane darhia
- 14 Republika Makedoniakoro Ombudsmani, Beršeskoro raporti 2017, riga 152-154
- 15 Dženo 44, Republika Makedoniakoro Konstitucionalni: "Sakovajek si nijamea ki edukacia. I edukacia si resibaja sakoneske teli jekajek kondicie. I fundavni edukacia si obligatorno thaj bilovengiri."
- 16 Kanuni baši fundavni edukacia, oficialno gazeta num.103/08, 2008
- 17 Evropakiri komisija, april 2018, r.31
- 18 Ibid.,r.78
- 19 UNDP thaj Sumnaleskiri banka, O Roma ko dikhipe – Nekanutni Jugoslaviakiri Republika Makedonia, April 2018.
- 20 CEA thaj Romalítico, raporti ki učhalin –Implementacia tari romani strategija ki Republika Makedonia ko 2017 thaj 2017 berš, mart 2018, r.62
- 21 UNDP thaj Sumnaleskiri banka, op.cit.
- 22 Ibid.
- 23 Dženo 46, Kanuni baši fundavni edukacia, oficialno gazeta num. 103/08,2008. Dikh jekajek IHR thaj ERRC, Segregacia taro romane čhave ko fundavne sikljovne ki Republika Makedonia, oktobro 2016 ,r.8-9
- 24 Dikh, sa r egzemplo, raporti tar Ombudsmani, "Informacia baši situacia baši hramovibe e Romengoro ko avgo klasi thaj lengoro sikavibe ko klasi barabar e čhavencar tar aver etnikane darhia 2014/2015", oktobro 2015.
- 25 OSF, REF thaj UNICEF, Inkluzia baši Romengoro čavoripe ko tikne berša, 2012 ,r.4
- 26 CEA thaj Romalítico, op. cit., r.64. Dik jekajek IHR thaj ERRC, „ O bukja kolencar o romane studentia arakhena pe ko vakti tari lengiri integracia ko edukaciakoro sistemi pala ko iranibe tar Evropakere phuvja", Dekemvri 2017.
- 27 Kanuni baši Kherutnipe num. 99/09, 05.08.2009.
- 28 Kanuni baši tretmani taro bilegalno tamirkerde objekta num.23,24.2.2011
- 29 Makedoniakiri radži, Nacionalno strategija baši tiknjaribe o čorolipe thaj socialno ekskluzia ki Republika Makedonia 2010-2020, mart 2010, r.66.
- 30 UNICEF, Inkluzia taro sa o Roma ko sistemi baši sastipaskoro siguripe, 2016, r.2
- 31 Evropakoro konsili, Tematikano raporti taro ekspertia tari CAHROM ekspertska grupa baši socialno kherutnipe taro Roma, CAHROM (2012), Strazburg, 28 novembro 2012.
- 32 Ibid.
- 33 CEA thaj Romalítico, op.cit., r.62
- 34 Ibid., r.62-63
- 35 Dženo 39, Republika Makedoniakoro Konstitucionalni: "Sakone dizutneske si garantirime o nijami ko sastipaskoro arakhibe. O dizutne si nijamea thaj dajataja te arakhen thaj promovirinen piro plesutno sastipe thaj averengoro sastipe."
- 36 Dženo 9, Kanuni baši sastipaskoro arakhibe, oficialno gazeta num. 43/2012, 145/2012, 87/2013, 164/2013.
- 37 Kanuni baši pacientegere nijamengoro arakhibe, oficialnikani gazeta num. 82/2008, 12/2009 thaj 53/2011.
- 38 Kanuni baši socialno sigurnipe, oficialno gazeta num. 25/2000, 96/2000, 50/2001, 11/2002, 31/2003, 84/2005, 37/2006, 18/2007, 36/2007, 82/2008, 98/2008, 6/2009, 67/2009, 50/2010, 156/2010, 53/2011, 26/2012, 16/2013, 91/2013 thaj 187/2013).
- 39 Evropakiri komisija, april 2018, op.cit., r.33.
- 40 UNDP thaj Sumnaleskiri banka op.cit.
- 41 ECE, OSF thaj FOSM, Amen sare sijam manuša: Sastipaskoro arakhibe sa e manušenge bidikhindor lengoro etnikano preperibe, 2014, r.9.
- 42 UNICEF, Inkluzia sa e Romenge ko sistemi baši sastipaskoro siguripe, 2016, r.2.
- 43 OSF, REF thaj UNICEF, op.cit., 24.
- 44 ECE, OSF thaj FOSM, op.cit., r.37
- 45 Ibid., r.38
- 46 I programa baši romane sastipaskere mediatoria sine kerdi ki Makedonia taro 2011, lovengere arkaja taro Ministeriumi bašo sastipe, Fondacia phravdo sasoiptnipe Makedonia, thaj Asociacia bašo sastipe, edukacia thaj rodjaribe (HERA).Ko pervazia taro proekti, 16 trenirime thaj akreditirime mediatoria šurargje te keren buti ko ofto komune kote so isi majbut romani populacia.Dikh Netrovko baš evropakiri politika, O romane sastipaskere mediatoria ki Makedonia: sukcesivno modeli teli daravkeribe?ESPN flaš raporti, juno 2017.
- 47 CEA thaj Romalítico, op.cit., r.64
- 48 ECE, OSF thaj FOSm, op.cit., r.10

O Roma ki Republika Makedonia: Bukja keribaske thaj Bijekajekhipa ko Kherutnipe, Edukacia thaj Sastipe **Andrea Spitätszky**

E republika Makedoniakiri Romani populacia sa panda si but biarakhlo minoriteti ki phuv, a I khedin arakhela pe institucionalnikane thaj socialnikane bilačhegndipaja. Akaja haberidein, savi si kerdj upri funda tar avga esapiba khedime taro romane mediatoria kola kerena ko pumare khedina, dela džanle dikhina baši lengere sakodiveskere dživdipa thaj p pharipa kolencar panda arakhena pe.

Trujal o oficialnikano pendžarkeribe, o Roma ačhona cidljarde taro šerutno sasoinipe thaj arakhena pe diskriminaciaja ko phentuke sakova aspekti taro lengoro dživdipe, šurakerindor ki sikljovni thaj džandor poadarig ko bareberšengoro dživdipe kote o butgendipe taro Roma si bišajdipaja te avel dži formalnikano bukjamipe. Sar rezultati, but Roma dživdinena ko substandardna dživdipaskere kondicie, butfar arakhindor pe butdženengere pašipaja thaj bizo resibe dži bazikane servisia.

O Roma ki Republika Makedonia: Bukja keribaske thaj o Bijekajekhipa ko Kherutnipe, Edukacia thaj Sastipe sikavela I digra taro bukja kolencar e raštrakere Roma panda arakhena pet haj saikerela seria rekomandacie baš odova sar lengere situacie šaj te lačharen pe. Akla saikerena buteder inkluzivno resipe dži serviseskere deiba, majbaro minsalipe baši specifikane bariere kolencar arakhena pe ki khedin thaj akcentiribe o resarinakere strategije te adreesirinen pe akala bijekajekhipa.

© Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia, novembro 2018

Maškardžijaneskiri grupa baši minoritetengere nijamia (MGMN) si biradžakiri organizacia (BRO) savi butikerela te arakhel o nijamia baš etnikane, reglioznikane thaj čhibjakere minoritetia saste sumnaleste thaj te promovirinel barabarbuti thaj haljovibe maškar o khedina. MGMN si konsultativnikane statusea ko UN Ekonomikano thaj Socialnikano Konsili (ECOSOC), thaj dikhljaribaskoro statusi ki Afrikakiri Komisia baši Manušikane Nijamia. MGMN si registririme sar šukarmanginakiri kompania, no. 282305, thaj kompania limitea kompania ko UT ,no. 1544957.

Akava brifingo si publikuime sar kontribucia e publikoskere haljovibaske.

O teksti na zarurime sikavela sakova detail o kolektivno dikhipa taro MGMN ja leskere partneria. Kopie tari akaja studia šaj te arakhel pe online at www.minorityrights.org

Minority Rights Group International 54 Commercial Street, London E1 6LT, United Kingdom

Tel +44 (0)20 7422 4200 **Fax** +44 (0)20 7422 4201 **Email** minority.rights@mrgmail.org

Website www.minorityrights.org www.twitter.com/minorityrights www.facebook.com/minorityrights